

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI**

«MOLIYAVIY TAHLIL VA AUDIT» KAFEDRASI

Qo‘lyozma huquqida
UDK:658.1:658(575.1)

MUQUMOV JASUR BOSIMOVICH

**AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA
MAJBURIYATLAR HISOBI VA AUDITINI
TAKOMILLASHTIRISH**

**70410102 – “Audit” (tarmoqlar va sohalar bo‘yicha)
mutaxassisligi bo‘yicha**

Magistr
akademik darajasini olish uchun yozilgan

D I S S E R T A S I Y A

Ilmiy rahbar:

Phd dotsent M.M.Ismoilova

TOSHKENT–2023

Magistrlik dissertatsiya ishi «Moliyaviy tahlil va audit» kafedrasida dastlabki himoyadan o'tgan.

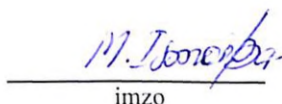
6 -sonli bayonnoma «25» aprel 2023-y.

Kafedra mudiri:
i.f.d., professor N.Sh.Xajimuratov

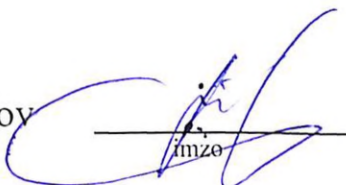
23.05.2023
sana

Ilmiy rahbar:
Phd., dotsent M.M.Ismoilova

23.05.2023
sana

Tinglovchi: J.B.Muqumov

18.05.2023
sana

Dissertatsiya "Moliya va buxgalteriya hisobi" fakultetida 2023-yil

«23» may da

№ MUA-01/7 raqami bilan ro'yxatga olindi.

ANNOTATSIYA

Mazkur dissertatsiya ishida Majburiyatlar hisobi va auditining nazariy hamda uslubiy asoslari xorijlik iqtisodchi olimlar: B.Nidlz, X.Anderson, D.Kolduell, T. Igonina, D.Lapin, O.Soldatkina, M. Pyatov, I. Feldman, Ye.Negashevlarning ilmiy izlanishlarida uchraydi 1.

Mahalliy iqtisodchi olimlardan A.Aliqulov, A.Vohobov, A.Ibroximov, N.Ishonqulov, A.Ibragimov, A.Karimov, A.Kozimjonov, S.Maxmudov, F.Ochilov, M.Pardayev A.Tuychiyev, S.Tashnazarov, N.Xajimuratov, K.O‘razov, I.Qo‘ziyev majburiyatlar hisobi va auditini takomillashtirishning ayrim masalalarini bevosita va bilvosita tadqiq qilgan2.

Biroq mazkur mavzu doirasida bajarilgan ilmiy-tadqiqot ishlari va olib borilgan ilmiy-nazariy izlanishlarga qaramasdan, aynan majburiyatlar hisobi va auditini takomillashtirish masalalari kompleks tarzda to‘liq o‘rganilmagan. Ushbu holat dissertatsiya ishida o‘rganilgan muammolar va ularni bartaraf etish yuzasidan ishlab chiqilgan ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: *Aksiyadorlik jamiyatlari, Majburiyatlar hisobi, Moliyaviy nazorat, davlat moliyaviy nazorati departamenti, audit, ichki audit, ichki audit xizmati, , moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari.*

ABSTRAC

In this dissertation, the theoretical and methodological foundations of accounting and auditing of obligations are presented by foreign economists: B. Needles, H. Anderson, D. Caldwell, T. Igonina, D. Lapin, O. Soldatkina, M. Pyatov, I. Feldman, Ye. Negashev. found in scientific research.

Local economists A. Alikulov, A. Vohobov, A. Ibrokhimov, N. Ishonkulov, A. Ibragimov, A. Karimov, A. Kozimjonov, S. Makhmudov, F. Ochilov, M. Pardayev, A. Tuychiyev, S. Tashnazarov, N. Khajimuratov, K. Orazov, I. Koziyev directly and indirectly researched some issues of improvement of accounting and auditing of obligations.

However, despite the research and theoretical research carried out within this topic, the issues of improving accounting and auditing of obligations have not been comprehensively studied. In this case, the problems studied in the dissertation work and the scientific proposals and practical recommendations developed for their elimination are given.

Key words: Joint-stock companies, Accounts payable, Financial control, state financial control department, audit, business audit, business audit service, international standards of financial reporting.

MUNDARIJA

Annotatsiya	3
Mundarija	5
Keltirilgan jadvallar ro'yxati	6
Keltirilgan rasmlar ro'yxati.....	7
Keltirilgan qisqartmalar ro'yxati	8
I BOB. KIRISH	9
1.1. Dissertatsiya mavzusining asoslanishi va uning dolzarbligi	9
1.2. Tadqiqot maqsadi va vazifalari	11
1.3. Tadqiqotning asosiy muammolari va savollari	11
1.4. Tadqiqot obyekti va predmeti	11
1.5. Tadqiqot natijalarining ilmiy–nazariy va amaliy ahamiyati	12
1.6. Tadqiqotning tarkibiy tuzilmasi	12
II BOB. ADABIYOTLAR SHARHI	14
2.1. Ilmiy–nazariy adabiyotlar sharhi	14
2.2. Ilmiy–amaliy adabiyotlar sharhi	17
III BOB. TADQIQOT METODOLOGIYASI	20
3.1. Tadqiqotda qo'llanilgan usullar	20
3.2. Tadqiqotning ma'lumot manbalari	20
IV BOB. TADQIQOT TAHLILI VA NATIJALARI	21
4.1. Majburiyatlar hisobining konseptual asoslari.....	21
4.2. Majburiyatlar hisobini BHMS va MHXS bo'yicha yuritish farqlari va xususiyatlari	35
4.3. Majburiyatlar hisobi va auditining uslubiy muammolari.....	52
V BOB. XULOSA	60
5.1. Tadqiqot savoliga tegishli natijalarning qisqacha ifodasi.....	60
5.2. Tadqiqot natijasida ishlab chiqilgan takliflar va tavsiyalar....	60
5.3. Tadqiqot natijalarining amaliyotga tegishliligi va natijalarning amaliy ahamiyati.....	61
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR	62
ILOVA.....	63
	65

I BOB. KIRISH

1.1. Dissertatsiya mavzusining asoslanishi va uning dolzarbligi.

Jahon mamlakatlarida xo‘jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy barqarorligini ta‘minlash, ularda mavjud bo‘lgan majburiyatlar miqdorini kamaytirishga e‘tibor qaratilmoqda. Xalqaro konsalting kompaniyasi hisobotiga ko‘ra, “Jahon mamlakatlarida 2021-yilda 2000-yilga nisbatan kompaniyalarning majburiyatlari o‘shishi YAIM hajmi o‘shidan 8,5 barobardan oshiqroqni tashkil etgan”³. Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy holatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatib, o‘zaro to‘lov intizomining buzilishiga olib kelmoqda. Shu bois xo‘jalik yurituvchi subyektlarda majburiyatlarni bartaraf etishda ularni o‘z vaqtida hisobga olish va auditini to‘g‘ri tashkil etishni taqozo etmoqda.

Jahonda majburiyatlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida yuritish va auditorlik tekshiruvlarini xalqaro talablar asosida tashkil etishga oid ilmiy izlanishlarga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Mazkur tadqiqotlarda xalqaro standartlar asosida majburiyatlarni tasniflash, baholanadigan va shartli majburiyatlar hisobini takomillashtirish, ryestruktizatsiyalash bilan bog‘liq majburiyatlar hisobini yuritish, majburiyatlar auditida tahliliy amallarni qo‘llash, auditorlik tekshiruvlarida majburiyatlar bilan bog‘liq muhim buzib ko‘rsatish holatlari bo‘yicha risklarni baholash kabi yo‘nalishlarda ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

O‘zbekistonda xo‘jalik yurituvchi subyektlarda majburiyatlar hisobi va auditini xalqaro standartlar asosida tashkil etishga e‘tibor qaratilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son Farmonining 1-ilovasi bilan tasdiqlangan «2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi»da «o‘zaro qarzdorlikni tartibga solish, hisob-kitob qilish va undirish institutlari va mexanizmlarini joriy etish»⁴ vazifasi belgilanishi xo‘jalik yurituvchi subyektlarda majburiyatlarni buxgalteriya hisobida

---

<https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/the-rise-and-rise-of-the-global-balance-sheet-how-productively-are-we-using-our-wealth>

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son Farmonining 1-ilovasi bilan tasdiqlangan «2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi».